

ГЕОЛОГІЧНІ НАУКИ

Глуценко К.Д.

студентка,

Науковий керівник: Манюк В.В.

кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент,

Дніпровський національний університет

імені Олеса Гончара

ГЕОМОРФОСАЙТИ ДНІПРОВСЬКО-ДОНЕЦЬКОЇ ЗАПАДИНИ ТА ГЕОРІЗНОМАНІТТЯ

XXI століття – час розвитку та інновацій, період, коли людство намагається освоїти космічну територію, женеться за розвитком в технічних сферах, але зовсім не замислюється про збереження та охорону середовища життєдіяльності нашої планети, яке формувалися довгі тисячоліття, навіть мільярди років.

Минуло багато часу, поки населення планети зрозуміло, що знищуючи все навколо себе – ми прирікаємо життя своїх нащадків на повільне вимирання. Тому поки не пізно, настав час «взятися за голову» та перейти до радикальних дій. Адже страждає не тільки природа, а і нежива система, що є головним джерелом матеріальних цінностей і у межах якої не останню роль відіграють корисні копалини, справа ускладнюється неможливістю їх відновлення на відміну від живої природи. Сьогодні не тільки більшість вчених, але й суб'єкти господарювання усвідомлюють необхідність охорони та збереження неживої природи, зокрема, геологічного середовища [1, с. 254].

Виникає питання, на яке вчені-геологи вже давно знайшли відповідь. Як же захистити, не дати знищити такі цінні геологічні «згадки» нашої Землі? Доволі просто, достатньо на місцевому чи, краще, державному рівні надати статусу «геологічної пам'ятки природи», що забезпечить збереження і дослідження таких важливих для науки об'єктів геологічної спадщини [2, с. 84].

Одним із важливих типів геологічних пам'яток є геоморфологічні. Адже на думку вчених, до геоморфологічних пам'яток природи відносяться окремі унікальні форми рельєфу, чи їх комплекси, які створені різноманітними екзогенними та ендегенними процесами. Це різноманітні скелі, дельти, тераси, карстові лійки і таке інше [3, с. 249]. Тому пропоную розглянути дані пам'ятки природи на прикладі Дніпровсько-Донецької западини.

Цікавий представник досліджуваної категорії це – Брили пісковиків біля с. Камінь (Сумська обл.) що прикрашають правий берег р. Сейма, являють собою пісковики бучацького віку, розкриті ерозійно-денудаційними процесами.

Пісковики за складом кварцові, сірі і жовтувато сірі, дрібнозернисті, міцні, часто кварцитовидні, іноді з погано відбитою горизонтальною і лінзовидною

верстуватістю. В шліфах порода мономінеральна, з цементом порового та плівкового типу, представленого кварцом, кремнеземом та люсаритом. За даними буріння пісковики і кварцити залягають в верхній частині товщі пісків бучацької серії в вигляді лінз і проверстків, зрідка містять включення зкремнілої деревини, каверни вилуговування. Об'єкт характеризує особливості континентального седиментогенезу, притаманні тільки даному регіону України [4, с. 196].

Наступним цікавою місцевістю є Готвальдські зсуви на ділянці між м. Зміїв і с. Нижній Бішкін (Харківська обл.). В високих берегових кручах, що підмиваються Сіверським Донцем, можна спостерігати потужні процеси розвитку зсувів, зумовлені крутизною схилу, високим їх гіпсометричним положенням, наявністю в геологічній будові схилів в'язких водонепроникних глин та сиваських і новопетрівських пісків полтавської серії. Долину р. Сіверського Донця умовно можна вважати межею між Полтавсько-Орільською пластово-ярусною денудаційною рівниною і Середньоруською височиною.

На високому схилі Сіверського Донця інтенсивно розвинуті як давні, так і сучасні зсуви. Зсуви між південною околицею Готвальда (Змієва) та мостом через Сіверський Донець належать до давніх, мають циркоподібну форму, з погано відбитими у рельєфі стінками відриву та поверхнями зсувних блоків. Збереглися незначні фрагменти розрізів пісків новопетрівської і берекської світ, розкриті зсувними процесами. Зсуви належать до слабоактивних і стабілізованих.

Уваги потребує також, неймовірна за своєю красою, гора Пивиха – в межах Глобинського і (частково) Кременчуцького районів Полтавської області. Одне з найбільш яскравих свідчень руйнівної роботи Дніпровського материкового зледеніння. Внаслідок гляціодислокацій льодовиком деформовані і переміщені велетенські масиви палеогенових порід і насунуті на породи четвертинної системи. Це явище можна спостерігати у стрімких кручах Дніпра поблизу с. Градизька [5, с. 60].

А ось «Чікаловський відпрацьований кар'єр» (Кременчуцький район) з чудовим озером є одним з кращих на Дніпрі місць з неперевершеним ландшафтним різноманіттям і великою кількістю петротипів порід, що складають скельні уступи кар'єру. Кар'єр розташований у межах Кам'яно-Потоцької ділянки Правобережної смуги магнітних аномалій і розкриває метаморфічні товщі, що вміщують залізисто-кремністі формації [5, с. 169].

В Луганській області варто звернути увагу на «Гострий Бугор» – купол, до 150 м, який підіймається над рівнем дна долини річки Нагольчик за 3 км на південний схід від села Осаулівка. Схили крутизною 40°. Протяжністю 1,5 км при відносно не великій ширині. Купол оточено балками, розташовані вони з півночі та півдня. У східній частині крутий обрив до річкової долини, а на заході, рівномірно знижується, переходить у вирівняний простір. Купол утворився через препарування денудаційними процесами брахіантиклінальної складки. У геоморфології досліджуваного об'єкту істотну роль відіграють

кварцові жили товщиною 60 см, що прорізують складку. Вони утворюють на схилах гривки і розсипи кварцу, які добре помітні [6, с. 89].

Цікавий об'єкт розташований у Старобешівському районі Донецької області на північному сході Стельського водосховища. Тут спостерігається розріз відкладів верхнього девону і карбонатної товщі нижнього карбону [2, с. 90; 6, с. 51].

У Стельському відслонення на поверхню виходять зелені й бурі пісковики, які змішалися з вулканічними бомбами, а також яшмовидні крем'янисті сланці. Тут можна знайти велику кількість відбитків рослин девонського віку [6, с. 51].

Поклади вапняків містяться вище пісковиків і сланців, що були утворені залишками скелетів морських тварин і черепашок молюсків. Вапнякові скелі сягають висоти в одинадцять метрів. Дією процесів денудації та звітрювання створені скелі химерної форми.

Україна – це країна з неймовірним потенціалом мінеральних ресурсів, різноманіттю природних умов з інтенсивним використанням корисних копалин. У порівнянні з іншими країнами Європи, у нас залишилося мало геологічних об'єктів, що мають статус геологічних пам'яток природи, а геоморфологічних – в рази менше. Але вони є, багато з них унікальні, чекають на увагу та особливе ставлення.

Відповідно з вказаною тенденцією у країнах не тільки Європи, але й світу, формувалася стратегія збереження біорізноманіття при замовчуванні або небажанні визнання необхідності збереження георізноманіття [7, с. 2].

Поняття георізноманіття з'явилося у природоохоронній практиці Європи у зв'язку з розробками методичних програм збереження біо- та ландшафтного різноманіття. Недооцінювання абіотичного чинника у програмах розвитку європейських екологічних мереж створила потребу розробляти спеціальні програми зі збереження літосфери, атмосфери і Гідросфери. Хоча й відбулися певні зрушення у цьому важливому питанні, біо- і георізноманіття продовжують розвиватися як дві паралелі, що за законами математики та життя ніде не перетинаються [7, с. 2].

У майбутньому, звісно, необхідне максимальне створення та забезпечення геоморфосайтів на території України, адже це має доволі гарну та фінансово вигідну для країни перспективу залучення туристичного потоку з європейських і не тільки країн світу. Бо прагнення до пізнання природи, до відкриття найцікавіших її сторінок притаманне людині від давніх-давен до сьогодення і навряд чи згасне у грядущому.

Список використаних джерел:

1. Манюк В.В. Наукове підґрунтя та практичний досвід в дослідженні стратиграфічних та палеонтологічних пам'яток природи південних і східних регіонів України // Проблеми стратиграфії фанерозоя. – Зб. наукових праць ІГН. – Київ, 2004. С. 253-259.

2. Манюк В.В. Геологічні дослідження в Запорізькій і Донецькій областях з метою обстеження, інвентаризації і подальшого збереження геологічних пам'яток природи // Зб. наук. праць до 75-річчя професора О.П. Фісуненко. – Луганськ: Альма-Матер, 2006. – С. 82-93.

3. Чернець І. Класифікація геологічних пам'яток природи та місце у них опорних розрізів лісово-грунтової серії // Рациональне природокористування і охорона природи – Наукові записки. № 2. 2011. С. 249-250.

4. Геологічні пам'ятки України. Geological landmarks of Ukraine. Колектив авторів, у 4 томах, укр. та англ. мовами, Київ, 2011. Том IV. 280 с.

5. Манюк В.В. Геологічна спадщина Полтавської області // Международная конференция: наука и общество. – Донецк, НИЦ Знание, 2014. – Ч. 3. – С. 57-62.

6. Геологічні пам'ятки природи Луганської та Донецької області. URL: <https://uk.wikipedia.org>.

7. Манюк В.В. Геологічна складова у формуванні природно-заповідного фонду України. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Геологія. Географія». 2014. Вип. № 15. С. 2-3.

Лебеденко Д.О.

студентка,

Науковий керівник: Манюк В.В.

кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент,

Дніпровський національний університет

імені Олеса Гончара

ПЕРСПЕКТИВНІ ОБ'ЄКТИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ГЕОПАРКІВ В МЕЖАХ ДОНЕЦЬКОЇ СКЛАДЧАСТОЇ СПОРУДИ

На сьогодні, однією з великих проблем геології України є відсутність геопарків. Геопарк являє собою територію, на якій розташовані унікальні пам'ятки природи. Згідно з ЮНЕСКО – це «єдина зона з геологічною спадщиною міжнародного значення». По всьому світу зараз налічують 140 об'єктів у 38 країнах. Лідером за кількістю геопарків є Китай, зараз там налічують 27 геопарків.

На даний момент в Україні не створено жодного геопарку, хоча країна має дуже велику кількість пам'яток природи, які, на жаль, зараз є незахищеними.

Одним з кращих місць для створення геопарків в Україні є Донецька складчаста споруда, яка розташована на південному сході України, займає територію Донецької і Луганської областей та характеризується складною і різноманітною геологічною будовою. Разом з доброю відслоненістю це зумовлює наявність великої кількості геологічних пам'яток природи або геосайтів, як потужної основи для створення майбутніх геопарків на цій території. За результатами ревізійного обстеження геосайтів, проведеного у 2004 р. Державною геологічною службою України у Донецькій області встановлено 28 об'єктів геологічної спадщини, а в Луганській області 42, серед яких мають офіційний природоохоронний статус відповідно 18 та 17.

У якості найбільш перспективних геопарків в межах Донецької складчастої споруди пропонується розглядати «Геопарк девонського вулканізму», основу якого складають геосайти «Девонський палеовулкан», «Роздольненський геологічний заказник» та «Стильське відслонення девону»; «Крейдові гори Артема» з унікальними виходами порід крейдового віку.

Окремої уваги заслуговує згадане Стильське відслонення девону, назва якого умовна – це насправді комплекс багатьох відслонень, які охоплюють